

رساله موسیقی میرزا بیگ

فرهود صفرزاده

مجموعه‌ای خطی از میرزابیگ به خط نستعلیق و با شماره A-۲۳۲ در مؤسسه نسخ خطی جمهوری آذربایجان EA نگهداری می‌شود. بخشی از آن، رساله قوس‌نامه است درباره فنون تیراندازی با کمان و بخش دیگر (A-۲۳۲/۱۶^a-۱۹^b) رساله موسیقی است در هشت صفحه که هر صفحه‌اش پانزده سطر دارد. این رساله در حدود سال ۹۸۹ هـ ش (۱۰۱۸ هـ ق) نوشته شده است و اطلاعات بسیار کمی درباره نویسنده آن وجود دارد. میرزا بیگ گویا از ناحیه قروه در جَزین در شمال شرقی همدان بوده یا مدتی در آنجا اقامت داشته است. در سیاحت‌نامه اولیا چلبی نیز نام میرزا بیگ به‌عنوان یکی از شعرا و نویسندگان ساکن تبریز آمده است که شاید همین میرزابیگ باشد. متن هشت صفحه‌ای رساله که دربردارنده نکات قابل توجهی درباره موسیقی سده ۱۱ هـ ق است، به صورت عکسی ارائه می‌شود.

منبع:

دانش‌پژوه، «موسیقی‌نامه‌ها (۵)»، تهران، ماهنامه هنر و مردم، شماره ۱۴۹، اسفند ماه ۱۳۵۳.
Shamilli, Gultakin (1995) MirzaBay Musigi Risalasi . Baku . Azarbayjan Nashriyyati

صالحه و سیر

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

اما بدانکه معینان دار الشیاطین هیچ آثار استخراجه ادوا
 زار و ازده برج ترکیب کرده اند مثل علم میات و حکمت
 طب و و طب و نجوم و چیزها از ده ازده قسم که از ترکیبات
 این علم ادوار به دو ازده دو ازده برج افلاک بدو منبت
 کرده اند و ازده مقام نام نهاده اند بچنانکه این در باب است
 از هفت کوکب سه چهاره عزیزین و منور است و این دواز
 ده مقام را این هفت قسم دیگر از ترکیبات این ادوار
 ساخته اند و هفت او ازده نام نهاده اند چون افلاک
 این در موجودیت در مرتبه اهل اند و چهار طنفر هم فرود است

پیام بهارستان / ۲۵، ش ۱۹ / بهار ۱۳۹۲

چهارم دیدار از ترکیبات این اودار نسبت چهار
 عظم کرده اند و چهار شعبه هم مسن سفته اند و باقی
 ترکیب و شعبه اش اودار مرکبات است که از
 چهار عظم وجودی باید بر آنکه عظم اودار بر فاعله دواز
 ده مقام و هفت اواز و هفت و چهار شعبه منسوب
 به هفت و چهار ساعت که در بسیار دوری که منسوب
 است و بنا کرده اند بر آنکه متعلق و نظام عالم که اصل او ا
 فک و اچ و نظام از ربع است که باین نسبت و
 چهار ساعت مفصل است اما ربط و ترتیب این
 دوازده مقام و هفت اواز و هفت و چهار شعبه
 بدین ترکیب است اسباب در دوازده مقام است
 عشق را ازت بوسلک که جگ ااق بزرگ ریلو له
 حبیبی ز نادوی استهان نو اهفت اواز که زشت ملک
 نوزاد اصل شهارمانه کرد اینهم برل حصارک و حصار
 اسباب شعبه نوشته شده فصل در بیان آنکه منسوب است

بیت و چهار ششم و پیمان هفت اواره از کدام متا
 مست بد آنکه از روج راست حسینی و کد و نیم
 پید میشود و از ترکیب حسینی رباعی و کوشش و از راجه
 چهار نوزد و در بزرگ و چهار و ابوسلیک نواد سما
 و از حشق و طاق سلک و اسما بر ترکیبات بیت و
 چهار ششم سینه بکار نشه الصهان و الصهانک زیر کش
 خاوران زیر کش خشران بکار و مخالف مجاز و برافت
 الا و ارج نوای خشران عراقی تا به سه گاه با مهر عشق
 مایه عراق در قیاس بر نوزد نوای خشران عراق
 مرکب نوزد و از فکر بزرگ پیش بودک سزگار اهنه
 در روی نواد و از کز اینه انگار کرد اینده و بوسلیک
 مخیر و حسینی مخفی روی عراق بسهر حسینی
 حج عراق نهادن ختارک بمایون هفت حصه درک
 بزرگ حج در پیمان آنکه بهشت ترکیب از کدام
 ترکیب پید میشود و آنکه امت که از راست

بنیاد کنند و فرود ایند و از راست پنجگاه بسته اصهبان
 اندت که اصهبان بنیاد کنند و فرموده ایند و در خانه
 سه گاه قرار گیرند اصهبانک اندت که اصهبان پینار
 کنند و فرود ایند و در خانه پنج قرار دهند زیر کشتی
 و در آن اندت که حسینی بنیاد کنند و در خانه بر مادی قرار
 دهند و چهار اندت که حسینی بنیاد کنند فرود ایند و در خانه را
 ست قرار دهند مخالف چهار اندت که پنج بنیاد کنند و فرود
 ایند و در خانه رنماوی قرار دهند و راست الار و اندت
 از ردی مرتب برود سه گاه بنیاد کنند و در خانه
 عراق فرود ایند نوای شیران اندت که نو ایند
 کتبه و فرود ایند در خانه قشکای روی قرار دهند
 عراق مویم اندت که عراق بنیاد کنند و فرود ایند
 در خانه مجاز مویم قرار دهند و در خانه ششاق تمام نمایند
 و فرود ایند در کارخانه قرار دهند و الت مرقع اندت
 که از راست تمام نمایند و قرار دهند و در خانه مویم

و فرود ایند و از روی چهار در نکلونه قرار دهند حسینی
 هج است که از خانه متحرک حسینی روند و در خانه هج فرود ایند
 طاق است که در خانه حسینی بنیاد کشته و فرود و در خانه
 چهار قرار دهند نهادن است که چهار بنایند و فرود ایند
 و در ترکیب چهار قرار دهند همسفر که ز نکلونه بنایند و در
 وی فرود ایند چهار ک است که از روی حسینی سه گاه
 بنیاد کشته و فرود ایند از روی الصهان سه گاه قرار دهند
 چهار ک اوخ است که سه گاه بنایند و فرود ایند و در
 چهار قرار دهند بزرگ است که از روی چهار ک فرود
 و در مقام بزرگ قرار دهند چهار گاه هج است که چهار گاه
 بنیاد کشته و فرود ایند و در هج قرار دهند چهار گاه است
 که دو گاه بنیاد کشته و در هج قرار دهند هفت است که هج
 بنیاد کشته و در چهار قرار دهند و در ایل است که سه گاه
 بنیاد کشته و در دو گاه قرار دهند هفت بزرگ است
 که دو گاه بنیاد کشته و در مویه قرار دهند سران از است

که چهار گاه بزرگ مجاز مویه پنج گاه رهاوی تهوت
 خزان جمع زنده فصل در پیمان انکه ضرب کد است و از
 و ضرب کد از ضربها بیرون بجای برانکه ضرب اصل انکه
 بشود است از آن سه ضرب دیگر حاصل میشود و در
 فتن ترکی ضرب سهایی قاضیه ضرب سه اند از چهار
 ضرب بخاری همی رد دیگر از ضرب که اصل شش است
 از این ضرب دیگر حاصل میشود و در این قیصرین طریقی چهار
 ضرب شد محس خفیف ضرب چهار ضرب قتل ترانکه
 استادان موسیقی را که مرتبه قرار داده اند و هم یکی را
 نامی نهاده اند اول قبل دوم مع سوم بعد اما قبل
 اندت که اول ضرب زنده عدد مقام اندر طرد داشت
 او و چهار شعبه دو شبیه بر مقامی را است تا چهار عینی
 بر مقامت بر تر دو گاه اند فرستش با مخرج مقام را است
 که پنج گاه است شریع لازمش در اینجا است
 مجاز اندر یکی تحمل مژدار سه گاه است و در صابر

پیام بهارستان / ۲۵، ش ۱۹ / بهار ۱۳۹۲

آن تخلص را مار حراق حضرت افزایست مغلوب
 کی روی حراق دگاه مخصوص نوار اگافسته از وی
 در جهان سوز بود نوروز فار از غم مامور جرسازی
 برده عشاق را ساز نهم درم ز این و در اوج انداز
 بزرگ آید جو فحش ساز کرده مایون منت از وی
 دو برده مقام کوچک اندوای نوایی که در رک دنیا بیست
 قالی نوای بوسلیک از برد ساز حضرت از و چه بر داده
 آواز نور از صنها کیس که کرده اکادمه نوروز و زون با
 که برد راه بس از رنگوله اندر بنه نوال نماید چای
 گاه انگاه امال به نوروز را و نوازند ضرب نامر به نو
 روز ع برد از دل ارا و در مرغ از بهر یک اصی فرداوت
 کنون باید بر تخلصین جهان مافست

پیام بهارستان / ۲۵، ۵، ش ۱۹ / بهار ۱۳۹۲